

Durda Strsoglavec

Filozofska fakulteta, Ljubljana

UDK 81'255.4:821.163.6-31.03 Vojnović G.=163.41/.42

Še sreča, da je slovenščina (južno)slovanski jezik

Besedilo predstavlja tri prevode slovenskega romana *Čefurji raus!* Gorana Vojnovića, ki je napisan v govoricu oziroma sociolektu ljubljanskega naselja Fužine. Ker je za ta sociolekt značilno, da gre za svojevrstno zmes različnih jezikovnih ravnin južnoslovanskih jezikov, me je zanimalo, kako je roman preveden v jezikovnih okoljih, iz katerih sociolekt Fužin »črpa«: na Hrvaškem, v Bosni in Hercegovini ter v Srbiji.

Three translations are presented of Goran Vojnović's Slovene novel *Čefurji raus!* which is written in the local speech or sociolect of the part of Ljubljana known as Fužine. As this sociolect can be characterised as a blend of different levels of South Slavic languages, I was interested to see how the book is translated for the language environments on which the speech of Fužine draws: i.e. for Croatia, Bosnia Herzegovina and Serbia.

1 Čefurji doma

Leta 2009 je dve prestižni literarni nagradi, nagrado Prešernovega sklada in nagrado kresnik, dobil isti roman, in sicer *Čefurji raus!* (2008) Gorana Vojnovića. Gre za zgodbo o življenju v ljubljanskem naselju Fužine, stereotipno označenem kot *južnjaško* oziroma *čefursko* zaradi velikega števila priseljencev iz južnih republik nekdanje skupne domovine, ki so se tam naselili in si ustvarili družine, vendar se niso asimilirali (predvsem v jezikovnem smislu); zgodbo podaja prvoosebni pripovedovalec Marko. Najstnik Marko je v kriznem obdobju pred odraslostjo, kar sovpadе še z osebno krizo, ki nastopi po opustitvi treniranja košarke in igranja v klubu, poleg tega pa še z družinsko krizo in na koncu pripelje do podvojene krize identitete. Protagonisti romana, skoraj vsi priseljenci ali potomci priseljencev, se sučejo v dveh krogih; v prvem so Marko in njegova klapa, *kolegi*, v drugem so njihovi starši, *komsije* in sosedje. V oba kroga vstopajo še drugi, ki največkrat usodno vplivajo na potek dogodkov.

Fužine in tamkajšnji neslovenski prebivalci so v Vojnovičevem romanu predstavljeni s svojim idiomom oziroma sociolektom,¹ z govoricu, za katero sta se uveljavila izraza *fužinščina* in *čefurščina*. Izraza označujeta govoricu, ki je svojevrstna zmes različnih jezikovnih ravnin južnoslovanskih jezikov. Ta govorica ima dve plati, kot opazja Urban Zorko (2008: 188), tisto, ki teži k slovenski skladnji in jo tuji izrazi retorično stilizirajo ter vanjo mestoma vnašajo svojo skladnjo, in tisto, v kateri prevzemata pobudo neslovenska skladnja in besedišče. Z izrazom *fužinščina* je označena po naselju Fužine (in se uporablja tudi za govoricu drugih slovenskih okolij, kjer živi veliko južnih priseljencev),

1 »Sociolekti so zvrsti jezika, povezane s posameznim govorcem oziroma njegovo družbeno skupino; imajo zelo različne izrazne podobe, pogojene tako z geografskim kot s socialnim izvorom. Poleg različnih izraznih podob je zanje značilno tudi različno pomenjenje jezikovnih znakov, so namreč izrazito specifičnega pogleda na svet dane družbene skupine« (Skubic 2006: 35).

z izrazom *čefurščina* pa po označevalcu *čefur*, ki se uporablja za priseljence (ali njegovega potomca) z juga. *Slovenski etimološki slovar* pojasnjuje, da beseda *čefur* označuje priseljence iz južnih republik nekdanje Jugoslavije, da je najverjetneje prevzeta iz hrvaščine in srbsščine (čift ali čivut, kar pomeni Žid in je v večini govorov slabšalna oznaka za pripadnika tega naroda) in da je v slovenščini dobila končnico -ur namesto izvirne -ut, da bi se vzpostavila slabšalnost (po zgledu z besedo nemčur).

Roman *Čefurji raus!* je torej roman o *čefurjih*, napisan v *čefurščini*. Tu je treba poudariti, da je v Vojnovičevem romanu tako jezik pripovedi kot jezik dialogov sociolekt – živa, veristična govorica ni samo sredstvo za karakterizacijo literarnih oseb. Celotna jezikovna kompozicija je del sporočila, pisavo romana lahko označimo kot *pisavo kot govor*,² ki najzvesteje temelji na sociolektu, kajti, kot pravi Andrej Skubic (2006: 43), »pisava lahko postane *pisava kot govor* (ali bolje: *pisava kot sociolekt*) šele, ko pripovedovalec z vso svojo avtoriteto stopi na stran sociolekt/sociolektov, ki sestavljajo delo.«³ Pripovedovalec Marko zgodbo pripoveduje s perspektive čefurja, poleg tega ni kritičen samo do *drugih*, temveč tudi do *svojih*, sebe in *svoje* predstavlja skozi medij *svoje* govorice, *druge* (npr. učiteljico slovenščine, natararico) pa v mediju govorice *drugih*. V delih, kjer se razpreda o razlikah med enimi in drugimi, se tehtnica po navadi preveša v korist manjšine, torej čefurjev (na primer na mestih, kjer se filozofično pojasnjuje, zakaj čefurji sedijo v zadnjih klopih, zakaj čefurji nabijajo muziko v avtu, zakaj so komšije boljše od sosedov – kot so tudi naslovljena poglavja).

Vojnovič uporablja sociolekt z vsemi značilnostmi (npr. ortografija, skladnja, besedišče, stalne besedne zveze, mašila) in pri tem ločuje govorico prve generacije priseljencev (Markovi starši in njihovi prijatelji) ter govorico druge generacije priseljencev (Marko in njegovi prijatelji; jezik pripovedi):

»Vidim ja onog Marininog malog, Acota, hoda on s povijenom rukom, pa pitam Miru iz osmice, njih dvije se znaju, pa kaže, da su mu na policiji ruku slomili pa da ga je Marina poslije na urgencu peljala. Da su ga kar pustili, kao da nič ni bilo. A on sa zlomljenom rokom pa še rebra je imeo počena.«
Jaz sem kar gledal. Saj sva se slišala z Acotom, ampak ni nič rekel. Jebem jim mater. Še Radovan se je usedel zraven. Še njega je bocnulo. (Vojnovič 2008: 69–70.)

Center strokovnih je šola, ki so si jo Slovenci izmislili, ker niso vedeli, kaj naj delajo z vsemi čefurji. In potem so naredili Center strokovnih, najbolj nikakvo jebeno srednjo šolo na svetu, kjer potem največji debili od profoksov jebejo vse nas na -ić v glavo. Samo na tej jebeni šoli nimaš nobenih pravic. Če se profotu sprdne, te lahko vpraša trikrat na uro in ti zalima tri kolčine in si gotov. Ne jebejo oni pravil pa to. Mi

---

2 Pojem Rolanda Barthesa, ki pisavo pojmuje kot funkcijo – odnos med ustvarjanjem in družbo, način mišljenja Literature (prim. Skubic 2006: 36).

3 Roman *Čefurji raus!* ni prvi, ki tematizira življenje na Fužinah in je izpeljan v sociolektu literarnih oseb in pripovedovalcev. Andrej Skubic je leta 2001 objavil *Fužinski bluz*, roman o življenju predstavnikov različnih socialnih, družbenih in etničnih skupin v ljubljanskem »južnjaškem getu«, omnibus štirih zgodb s skupnim časom in krajem dogajanja – ljubljansko naselje Fužine na dan zgodovinske nogometne tekme med Slovenijo in Jugoslavijo na evropskem prvenstvu leta 2000. Zgodbe so zapisane v različnih sociolektih; zgodba mlade Črnogorke prepleta ljubljansčino in črnogorščino, jezik zgodbe upokojene profesorice slovenščine je knjižna in žargonska slovenščina, stanovanjskega posrednika označuje publicistična zvrst, v zgodbi predstavnika »ljublanskega hardcore-metal power folka« pa prevladuje izrazito subkulturno besedišče. Razlika med romanoma je med drugim to, da se Vojnovič ukvarja predvsem s priseljenci, kar je vplivalo tudi na izbiro sociolektu oziroma govorice.

smo ološ in z nami lahko delajo, kar hočejo. Da narediš Center strokovnih, moraš biti genijalac. (Vojnovič 2008: 122.)

O priseljenjskih sociolektih Skubic (2005: 38–39) pravi, da je njihova ključna značilnost predvsem pomanjkljivo znanje slovenskega diasistema nasploh ali pa njegova raba na način, ki hitro izda tuj izvor, ter da so govorci takšnih sociolektov zaznamovani kot le pogojni pripadniki jezikovne skupnosti, še posebej, če gre za narode, ki so povezani z ekonomsko migracijo (kar je značilno za priseljence iz nekdanjih jugoslovanskih republik).⁴ Stigmatizacija je posebej značilna za govorico prve generacije priseljencev, govorci druge generacije pa se jeziku svojih staršev bodisi odrekajo bodisi negujejo posebne jezikovne repertoarje (kakršen je npr. fužinščina).

2 Čefurji na tujem

Roman *Čefurji raus!* je postal velika bralska uspešnica,⁵ nagradila ga je tudi stroka. In eno leto po izidu so izšli trije prevodi, in sicer v jezikovnih okoljih, iz katerih »črpa« sociolekt Fužin: na Hrvaškem, v Bosni in Hercegovini ter v Srbiji.

Književni prevod, ne glede na to, ali je zvest posnetek ali prirejena interpretacija, šteje za poustvaritev pomena ali sporočila izvirnega besedila in ima kot takšen status nadomestka izvirnika v jezikovnih skupnostih, ki uporabljajo druge jezike, oz. v njihovih literarnih sistemih, kot pravi Meta Grosman (1997: 25). Literarni prevod je posebna oblika medkulturnega posredovanja nekega drugega besedila in ima moč, da lahko prenese nekega avtorja in/ali njegovo besedilo v drugo kulturo in ga s tem povzdigne nad meje njegovega lastnega jezika in kulture. To je še posebej zahtevno pri literarnem prevodu besedil, ki že vsebujejo precejšen delež ciljnega jezika (jezikov) – kakršen je tudi roman *Čefurji raus!* Najbrž res ne moremo trditi, da slovenski bralci izvirnik (še posebej dialoge, kjer jim je lahko v manjši meri v pomoč sobesedilo) razumejo stoodstotno (predvsem tisti, ki niso toliko v stiku s tem sociolektom), branost romana in odzivi bralcev pa vendarle pričajo, da prvine drugih južnoslovanskih jezikov razumevanja ne otežujejo v tolikšni meri, da bi bila recepcija otežena.⁶ Delež slovenščine je vendarle tolikšen, da romana ne moremo pojmovati kot besedilo, napisano v tujem jeziku (jezikih) oziroma v neslovenščini. Sociolekt prebivalcev Fužin je zvrst slovenskega jezika kakor vsi drugi (slovenski) sociolekti, ki se v odnosu do diskurzov in standardnega jezika po socialni lestvici sociolektov razvrščajo od kultiviranih do obrobnih, pri čemer imajo, kot pravi Skubic (2006: 35), kultivirani tesnejšo zvezo s kulturnim in standardnim jezikom, obrobni pa precej bolj ohlapno.

---

4 »Čefurji se na Fužinama niso preveč asimilirali. Ne jebejo oni to asimilacijo sploh. Toliko je enih čefurjev tukaj, ki sploh ne znajo slovensko. Znajo reč 'nasvidanje' pa 'živijo' pa 'malo točeno' pa 'ene cigarete' pa 'prosam' pa 'hvala' pa 'trgovina' pa še tri besede pa nič drugega.« (Vojnovič 2008: 136.)

5 Na to je poleg jezikovne mimetičnosti kot najprezentativnejše kategorije romana najbrž vplivala tudi »zunajliterarna« okoliščina – Gorana Vojnoviča je slovenska policija namreč ovadila zaradi domnevne razžalitve in obrekovanja dela slovenske policije (na podlagi dveh poglavij romana, *Zakaj smo končali na policijski postaji* in *Zakaj je slovenska policija v pizdi*).

6 »Tudi če ne razumeš vseh besed, še kako razumeš, za kaj gre,« kot so zapisali v *Almanahu Prešernove nagrade* (Stabej 2009: 17).

2.1 Čefuri, Balkanci in južnjaci

Kako so se štirje prevajalci lotili naloge medkulturnega posredovanja, prenosa jezikovne mime-tičnosti izvirnika v ciljni jezik? Poglejmo najprej naslov. Vojnovič nas v romaneskni svet vpelje s tremi »pojasnili« besede čefur. Prvo je citat *Nagovora* iz uvoda v pesem Roberta Pešuta *Magnifica Gdo je čefur* (1996), v kateri radijski napovedovalec poda »definicijo« čefurja,⁷ drugo je citat slovarskega gesla čefur iz *Slovenskega etimološkega slovarja*, navedek, ki korespondira z naslovom romana, pa pojasnjuje, da je »Čefurji raus!« priljubljen grafit z ljubljanskih ulic. Ker slovenski govorci besedo čefur pozna, saj je sestavni del slovenskega besedišča, je treba ta »pojasnila« razumeti kot svojevrsten kvalifikator besede. Hrvaščina, bosanščina in srbsščina te besede ne poznajo, zato imajo »pojasnila« v prevodih drugačno funkcijo, pomembna so predvsem v hrvaškem in bosanskem prevodu, kjer je beseda čefur ohranjena.

Naslov hrvaškega prevoda je *Čefuri raus!*, ohranjena je torej korespondenca s citiranim grafitom; naslov bosanskega prevoda je *Čefuri napolje!*, kjer korespondenca z grafitom ni ohranjena v celoti, saj je nemška beseda *raus* prevedena; naslov srbskega prevoda je *Južnjaci, marš!*, kjer beseda *čefurji* ni ohranjena, ravno tako ne beseda *raus*. Prevajalka Ana Ristović je svojo prevajalsko odločitev pojasnila v opombi pod prvim »pojasnilom« besede čefur, in sicer, da je ne glede na specifičnost izraza čefur imela v mislih razumevanje tega izraza med bralci v Srbiji in ga je zato prevedla kot *južnjak*.⁸ Tako v srbskem kot v bosanskem prevodu je tretje »pojasnilo«, grafit, ohranjeno citatno, torej *Čefurji raus!*, prevajalec v bosanščino Ahmed Burić pa je h grafitu dodal (*Balkanci napolje!*), kar lahko razumemo kot prevedek (pri čemer ni jasno, zakaj prevedek grafitu, po katerem je roman dobil naslov, ni tudi v naslovu bosanskega prevoda). Poleg omenjene relevantne opombe v srbskem prevodu najdemo tam tudi precej nerelevantnih (tudi napačnih): v opombah je na primer pojasnjeno, kaj so Murgle, kdo je Sebastjan Cimirotič oziroma Cimerotič, Cime, kaj so Fužine, da je Golovec hrib v bližini Ljubljane,⁹ da je bila gostilna Pri Jovotu ena prvih restavracij, kjer so ponujali jedi, kot so prebranac, gibanica in sarma, kaj je Preglovc, kaj so Jarše, kaj so Moste, kaj je slogan V sodelovanju z naravo in kaj pomeni Ne hodi čez progo, je smrtno nevarno.

Razlika med jezikom pripovedi in jezikom dialogov je v izvirniku zelo opazna; jezik pripovedi vsebuje v primerjavi z jezikom dialogov manj neslovenskih jezikovnih prvin, sploh v primerjavi z jezikom dialogov, ki potekajo med Markovimi starši in njihovimi prijatelji.

---

7 »Čefur je oseba, ki živi na ozemlju določene države, vendar ni pripadnik tamkajšnje nacionalne večine. V našem primeru so to ljudje, ki prihajajo iz krajev južno ali vzhodno od reke Kolpe. Med čefurje v večini primerov štejemo tudi njihove potomce. Po svoji fiziognomiji se od pripadnikov večinskega dela populacije razlikujejo po nizkem čelu, skupaj raščeni obrveh, poudarjenih ličnicah in močnejši spodnji čeljusti. Njihove osnovne vedenjske značilnosti so: ljubijo lagodno življenje, preklinjajo, radi imajo alkohol, nežnejši spol, nogomet. Obožujejo kič in zlat nakit. Pri srcu so jim borilne večine in so nemalokrat agresivni tudi povsem brez pravega razloga. Njihova aklimatizacijska doba je v večini primerov zelo dolga.« (Vojnovič 2008: 9.)

8 Vendar pri tem ni bila dosledna in tako v prevodu sobivajo izrazi *južnjak*, *južnjačina* in *čefur*. Kljub pozornemu branju se ni dalo ugotoviti, ali gre za motivirano razlikovanje.

9 Podobne »polinformacije« najdemo tudi na platnicah, npr. da so ljubljansko naselje Fužine zgradili v času socializma za delavce z juga SFRJ, ki še danes nimajo manjšinskih pravic, ali da je roman dobil najpomembnejšo slovensko literarno nagrado Franc Prešern.

a) jezik pripovedi

Bole in Živka sta oba iz Bosne in to celo iz istega sela, nekje zraven Bijeljine, imata pa dve hčerki, Snežano in Sanjo, ki sta obe že poročeni, in Snežana je že noseča. Bole je hišnik na gimnaziji Bežigrad, Živka pa je že v penziji, ker ima težave s srcem pa to. Oni so naše komšije, ker k njim lahko greš, kadarkoli hočeš, če si pozabil ključke od stanovanja, ali če v nedeljo zvečer rabiš jajca, ali pa če Radovan ne more gledati kake fuzbal tekme, ker gleda Ranka neke svoje gluposti, pa gre potem k Boletu. Pa ko Bole slavi slavu, gre Radovan k njim in se ga ubije ko živala. Pa vsakič, ko prideš, je takoj: »O, Marko, pa gdje si ti? Pa kako si? Sjedi malo. Popij nešto. Evo malo pečenice. Evo pivo za košarkaša.« (Vojnović 2008: 68.)

Kot vidimo, je neslovenskega besedišča malo (*komšije, gluposti, slaviti slavu*), tukaj prvine iz drugih južnoslovenskih jezikov niso glavno obeležje sociolektu. Takoj, ko pripovedovalec citira govorico sosedov, se slika spremeni.

b) dialog med Markom in njegovo klapo

- »Dej ustav na Preglovem, k sva jest pa Marko neki zmenjena.«
- »Popuši mi s takimi. Kaj sta vidva zmenjena?«
- »Zmenjena sva i ne seri. Ustav.«
- »Ni šans. Ko te jebe. Bosta lepo laganim korakom.«
- »Pa kaj si pizda, če sem ti reku, da ustav.«
- »Zaboli me dupe. Kaj ne poveš, kam gresta.«
- »Ma nosi se ti. Kaj te boli kurac.«
- »Prav. Boš pa pešaka izigravu, če nočeš povedat.« (Vojnović 2008: 98.)

Kot vidimo, je besedišče veliko bolj zaznamovano z neslovenskimi izrazi (*popušiti, i, šansa, ko, lagani korak, zaboleti, dupe, nositi se, pešak, izigravati*), kakor tudi skladnja, ki je mestoma neslovenska.

c) dialog med Markovimi starši in njihovimi prijatelji

- »I pričam ja to Ljubici iz banke, pa pravi ona, da je i Marko bio s njim. Ustrašo sam se, kad eto Marka nisu tako, sva sreća. E moj Marko, ne se sa policajima zafrkavat, oni su ti pokvarjeni. Ne, to su, mislim, djecu tako, moj Marko, sramota. Pa še ko sam čuo, da ni bilo nič, da su samo malo galamili po avtobusu ... Samo to je onaj prasac Damjanović, šofer, on je zvao policiju ...«
- »Koji Damjanović?«
- »Ma onaj iz Preglovog, sigurno ga znaš, on je od Niša dole negdje, đubre jedno, on je radio u Saturnusu ko šofer, žena mu radi na pošti kao tajnica, moraš ga znat, kako se ono on zove ...«
- »Pa šta je on zvao policiju?«
- »Ma ja, a ništa nisu ni razbili, ni ništa, samo se derali, mogo im je lijepo reć da siđu sa avtobusa. A ne, Marko?«
- »Pa šta kažeš ... đubre ... zašto? Kakav je on onako?«
- »Ma đubre svjetsko. Njegova mala je hodala sa ovim malim od Bešlića, i kad su prestali hodit, on je malo izšamaro. Dijete bolan. I to še ona njega pustila.« (Vojnović 2008: 70.)

Kot vidimo, gre v tem primeru za neslovenščino z elementi slovenskega besedišča (*praviti, pokvarjeni, še ko, ni bilo nič, a ne, hoditi, še ona, pustiti*) in slovenskih skladenjskih vzorcev (*ustraso, policajima*).

Poglejmo, kako so ti deli prevedeni v hrvaščino, bosanščino in srbsčino.

a) primer prevoda jezika pripovedi

hrvaški prevod:

Bole i Živka su oboje iz Bosne, i to čak iz istog sela, negdje pokraj Bijeljine, imaju dvije kćeri, Snežanu i Sanju, koje su obje već udate i Snežana je već trudna. Bole je domar u gimnaziji Bežigrad, Živka je već u penziji jer ima problema sa srcem i to. Oni su naše komšije jer k njima možeš ići kad god hoćeš, ako si zaboravio ključeve od stana ili ako u nedjelju navečer trebaš jaja ili ako Radovan ne može gledati neku nogometnu utakmicu jer Ranka gleda neke svoje gluposti, pa onda ode Boletu. Kad Bole slavi slavu Radovan ode k njemu i ubije se ko zvijer. I svaki put kad dođeš odmah: »O, Marko, pa gdje si ti? Pa kako si? Sjedi malo. Popij nešto. Evo malo pečenice. Evo pivo za košarkaša.« (Peti - Stantić, Pogačnik 2009: 59.)

bosanski prevod:

Bole i Živka su oboje iz Bosne i to iz istog sela, negdje pored Bijeljine, imaju dvije kćerke, Snježanu i Sanju, koje su već obje udate, a Snježana je već trudna. Bole je domar u Bežigradskoj gimnaziji, a Živka je već u penziji, jer ima problema sa srcem i to. Oni su naše komšije jer kod njih možeš otići kad god hoćeš, ako si zaboravio ključeve, ili ti u nedjelju navečer trebaju jaja, ili Radovan ode Boletu kad ne može gledati neku fudbalsku tekmu, jer Ranka gleda neke svoje gluposti. I kad Bole slavi slavu, Radovan ode kod njih i ubije se ko živina. I svaki put kad dođeš bude ovako: »O, Marko, pa gdje si ti? Pa kako si? Sjedi malo. Popij nešto. Evo malo pečenice. Evo pivo za košarkaša.« (Burić 2009: 71.)

srbski prevod:

Bole i Živka su iz Bosne i to čak iz istog sela, negde pored Bijeljine, i imaju dve ćerke, Snežanu i Sanju, koje su obe već udate, a Snežana je još i u drugom stanju. Bole je domar u gimnaziji Bežigrad, a Živka je već u penziji jer ima neke probleme sa srcem i tako to. Oni su naše komšije, jer kod njih možeš da odeš kada god hoćeš, ako si zaboravio ključeve od stana ili ako ti u nedelju veče trebaju jaja, ili ako Radovan ne može da gleda fudbalsku utakmicu jer Ranka gleda neke svoje gluposti, i onda ode kod Boleta. A kad Bole slavi slavu, Radovan ode kod njih i ubije se ko životinja. I svaki put kad ih posetiš čuješ »O, Marko, pa gdje si ti? Pa kako si? Sjedi malo. Popij nešto. Evo malo pečenice. Evo pivo za košarkaša.« (Ristović 2009: 73.)

Prevajalki v hrvaščino sta jezik pripovedi prevedli z minimalnim odstopanjem od standarda (veznik *ko* namesto *kao*), kot posebno jezikovno slikanje bi lahko razumeli manj frekventno frazo *ubiti se ko zvijer (napiti se kao zvijer)* kot prevedek slovenske slengovske fraze *ubiti se ko živala (napiti se kot krava)*.

Tudi prevajalec v bosanščino je jezik pripovedi prevedel z minimalnim odstopanjem od standarda (veznik *ko* namesto *kao*) in tudi v tem prevodu bi kot posebno jezikovno slikanje lahko razumeli manj frekventno frazo *ubiti se ko živina (napiti se kao životinja)*. Zanimiv pa je nemotivi-

ran poseg, in sicer sprememba imena Snežana v Snježana.

Tudi prevajalka v srbsčino je jezik pripovedi prevedla brez večjih odstopanj od standarda (veznik *ko* namesto *kao*) in tudi v tem prevodu bi kot posebno jezikovno slikanje lahko razumeli manj frekventno frazo *ubiti se ko životinja (napiti se kao životinja)*. Zanimiv pa je nemotiviran poseg, in sicer dodatek *a Snežana je još i u drugom stanju*.

b) primer prevoda dialoga med Markom in njegovo klapo

hrvaški prevod:

- »Daj stani na Preglovom. Marko i ja imamo neki dogovor.«
- »Popuši mi. Kakav dogovor imate vas dvojica?«
- »Imamo dogovor i ne seri. Stani.«
- »Nema šanse. Ko te jebe. Lijepo ćete laganim korakom.«
- »Nemoj biti pizda. Stani kad ti kažem.«
- »Zabole me dupe. Reci kud to idete.«
- »Ma nosi se. Šta te boli kurac?«
- »Dobro. Onda ćete izigravati pješaka, kad nećeš reći.« (Peti - Stantić, Pogačnik 2009: 84.)

bosanski prevod:

- »Daj, zaustavi na Preglovom, Marko i ja imamo nešto dogovoreno.«
- »Puši ga s tim. Šta ste vas dvojica dogovoreni?«
- »Dogovoreni smo i ne seri. Zaustavi.«
- »Nema šanse. Ko te jebe. Sad ćete vi laganim korakom.«
- »Što si pizda kad sam ti reko da zaustaviš, onda zaustavi.«
- »Zaboli me dupe. Što ne kažeš kuda idete.«
- »Ma nosi se ti. Šta te kurac boli.«
- »Dobro. Ako nećeš reći, ideš lagano izigravanje pješaka!« (Burić 2009: 102.)

srbski prevod:

- »Daj, zaustavi na Preglovom, Marko i ja smo se nešto dogovorili.«
- »Ma zabole me! Šta ima vas dvojica da se dogovarate?«
- »Dogovorili smo se i ne seri. Zaustavi.«
- »Nema šanse. Ko te jebe. Lepo ćete, laganica peške.«
- »Pa što si pička, kad sam ti lepo reko da zaustaviš.«
- »Zabole me dupe. A što ne kažeš gde ćete?«
- »Ma nosi se. Šta te boli kurac!«
- »Dobro. Onda ćeš da glumiš pešaka ako nećeš da kažeš.« (Ristović 2009: 105.)

Prevajalki v hrvaščino sta dialog prevedli z minimalnim odstopanjem od standarda (vprašalni zaimek *ko* namesto *tko*), brez redukcij, značilnih za pogovorščino, kot posebno jezikovno slikanje bi morda lahko razumeli (nehrvaško) slengovsko frazo *Zabole me dupe*.

Prevajalec v bosanščino je v prevodu dialoga uporabil redukcijo (*reko* namesto *rekao*), sicer pa odstopanj od standarda ni. Kot posebno jezikovno slikanje bi morda lahko razumeli neustaljen

besedni red (*šta te kurac boli*) in neustaljene besedne zveze (*puši ga s tim, ideš lagano izigravanje pješaka*).

Prevajalka v srbsčino je tudi uporabila redukcijo (*reko* namesto *rekao*), drugih odstopanj od standarda pa ni.

c) primer prevoda dialoga med Markovimi starši in njihovimi prijatelji

hrvaški prevod:

»I pričam ja to Ljubici iz banke, i kaže ona da je i Marko bio s njim. Ustrašio sam se, kad eto Marka nisu tako, sva sreća. E moj Marko, ne se sa policajcima zafrkavati, oni su ti pokvareni. Ne, to su, mislim, djecu tako, moj Marko, sramota. Pa još kad sam čuo da nije bilo ništa, da su samo malo galamili po autobusu ... Samo to je onaj prasac Damjanović, šofer, on je zvao policiju ...«

»Koji Damjanović?«

»Ma onaj iz Preglovog, sigurno ga znaš, on je od Niša dole negdje, đubre jedno, on je radio u Saturnusu ko šofer, žena mu radi na pošti kao tajnica, moraš ga znat, kako se ono zove ...«

»Pa šta je on zvao policiju?«

»Ma da, a ništa nisu ni razbili, ni ništa, samo su se derali, mogo im je lijepo reć da siđu sa autobusa. Zar ne, Marko?«

»Pa šta kažeš ... đubre ... zašto? Kakav je on onako?«

»Ma đubre svjetsko. Njegova mala je hodala s ovim malim od Bešlića i kad su prestali hodat, on je malo-ga išamaro. Dijete, bolan. I to još ona njega ostavila.« (Peti - Stantić, Pogačnik 2009: 60–61.)

bosanski prevod:

»I pričam ja to Ljubici iz banke, a kaže ona da je i Marko bio s njim. Ustrašio sam se kad eto Marka nisu tako, sva sreća. E moj Marko, nemoj se s policijom zafrkavat, oni su ti pokvareni. Ne, to su, mislim, djecu tako, moj Marko, sramota. Pa još kad sam čuo, da nije bilo nič, da su samo malo galamili po avtobusu ... Samo to je onaj prasac Damjanović, šofer, on je zvao policiju ...«

»Koji Damjanović?«

»Ma onaj iz Preglovog, sigurno ga znaš, on je od Niša dolje negdje, đubre jedno, on je radio u Saturnusu ko šofer, žena mu radi na pošti kao tajnica, moraš ga znat, kako se ono on zove ...«

»Pa šta je on zvao policiju?«

»Ma ja, a ništa nisu ni razbili, ni ništa, samo se derali, mogo im je lijepo reć da siđu sa avtobusa. A ne, Marko?«

»Pa šta kažeš ... đubre ... zašto? Kakav je on onako?«

»Ma đubre svjetsko. Njegova mala je hodala sa ovim malim od Bešlića, i kad su prestali hodit, on je malo-ga išamaro. Dijete, bolan. I to još ona njega pustila.« (Burić 2009: 72.)

srbski prevod:

»Pričam ja to Ljubici iz banke, pa pravi ona, da je i Marko bio s njim. Usrao sam se, kad eto Marka nisu tako, sva sreća. E moj Marko, ne se sa policajima zafrkavat, oni su ti pokvarjeni. Pa še ko sam čuo, da ni bilo nič, da su samo malo galamili po avtobusu ... Samo to je onaj prasac Damjanović, šofer, on je zvao policiju ...«

»Koji Damjanović?«

»Ma onaj sa Preglovog, sigurno ga znaš, on je od Niša dole negdje, đubre jedno, on je radio u Saturnusu ko šofer, žena mu radi na pošti ko tajnica, moraš ga znat, kako se ono on zove ...«

»Šta, on je zvao policiju?«

»Ma ja, a ništa nisu ni razbili, ni ništa, samo se drali, mogo im je lijepo reć da siđu sa avtobusa. A ne, Marko?«

»Pa šta kažeš ... đubre ... zašto? Kakav je on onako?«

»Ma đubre svjetsko. Njegova mala je hodala sa ovim malim od Bešlića, i kad su prestali hodit, on je malo išamaro. Dijete bolan. I to še ona njega pustila.« (Ristović 2009: 74.)

Jezik prve generacije fužinskih priseljencev, ki govorijo materinščino, v katero silijo sporadične slovenske besede ali skladijski vzorci, je tista točka romana, kjer bi prevajalci lahko vsaj malo kompenzirali izgubo jezikovne mimetičnosti izvirnika, in sicer z ohranitvijo deleža slovenskega besedišča in skladijskih vzorcev, saj jih ni toliko, da jih bralci ne bi mogli razumeti (sploh pa so kontekstualizirani). Hrvaški prevajalki sta te dele v dialogu prevedli (razen *ne se sa policajcima zafrkavati* namesto *nemoj se* in modificirani *ustrasio sam se za ustrašo sam se*), pri čemer sta šli tako daleč, da sta spregledali tipično bosansko mašilo ali konektor *ma ja* (ki ga uporablja sosed Bole) in ga prevedli *ma da*, kot da gre za slovensko pogovorno trdilnico *ja*.

Prevajalec v bosanščino je »slovenske« dele v dialogu bodisi prevedel (*a kaže, nemoj se s policijom zafrkavat, oni su ti pokvareni, još kad sam čuo, još*), bodisi modificiral (kot v primeru Snežane/Snježane je tukaj modificiral prislov *dole negdje* v *dolje negdje* in obliko *ustrasio sam se* v *ustrasio sam se*), bodisi ohranil (*nič, a ne, hodit, pustila*), s čimer je v prevodu dosežena vsaj minimalna jezikovna karakterizacija literarnih oseb oziroma priseljski sociolekt.

Prevajalka v srbsščino je razen enega prevedka (*ustrasio sam se* v *usrao sam se*) in minimalnih sprememb ohranila jezik dialoga izvirnika,¹⁰ razen izpusta veznika *i* na začetku, modifikacije *kao tajnica* v *ko tajnica*, *izšamarao* v *išamarao* in vprašalnega stavka *Pa šta je on zvao policiju?* v *Šta, on je zvao policiju?* S to odločitvijo je tudi v srbskem prevodu dosežena vsaj minimalna jezikovna karakterizacija literarnih oseb oziroma priseljski sociolekt.

Vojnovičev pripovedovalec, tudi sam govorec fužinščine oz. čefurščine, je do svojih sočefurjev glede neznanja slovenščine precej kritičen, pravi na primer: »Čefurji se na Fužinama niso preveč asimilirali. Ne jebejo oni to asimilacijo sploh. Toliko je enih čefurjev tukaj, ki sploh ne znajo slovensko. Znajo reć 'nasvidanje' pa 'živijo' pa 'malo točeno' pa 'ene cigarete' pa 'prosam' pa 'hvala' pa 'trgovina' pa še tri besede pa nič drugega.« (Vojnovič 2008: 136), kar je dober primer za Skubičevu trditev, da so priseljski sociolekti v javni komunikaciji pogosto vir komike, ki je po navadi poniževalna (Skubic 2005: 213), hkrati pa tudi svojevrsten avtoreferenčni element, ki bi ga prevajalci lahko ohranili in s tem tudi v prevodu dosegli vsaj sled izvirnega sociolekta (ki zaradi sobesedila in sorodnosti južnoslovanskih jezikov bralcem ne bi bil nerazumljiv).

Ahmed Burić in Ana Ristović sta to storila in tako v bosanskem prevodu beremo »Čefuri se na Fužinama niso preveč asimilirali. Ne jebu oni uopšte tu asimilaciju. Toliko je tu čefura koji uopšte ne znaju slovenački. Znaju reć 'nasvidanje' i 'živijo' i 'malo točeno' i 'ene cigarete' i 'prosam' i 'hvala'

10 Zato je nerazumljivo, zakaj je izpuščena poved *Ne, to su, mislim, djecu tako, moj Marko, sramota.*

i 'trgovina' i još dvije-tri neke druge riječi.« (Burić 2009: 139), v srbskem pa »Južnjaci sa Fužina se nisu baš nešto asimilovali. Ne jebu oni uopšte tu asimilaciju. Tamo ima toliko južnjaka koji uopšte ne znaju slovenački. Znaju 'nasvidanje' i 'živijo' i 'malo točeno', i 'ene cigarete', i 'prosam' i 'hvala', pa 'trgovina', još nekoliko reči i ništa više.« (Ristović 2009: 143.) Prevajalki v hrvaščino Anita Peti - Stantić in Jagna Pogačnik pa sta čefurske idiome prevedli v hrvaške, čeprav bi jih v tem primeru lahko ohranili (hrvaški bralec bi jih zlahka razumel): »Čefuri se na Fužinama nisu previše asimilirali. Oni uopće ne jebu tu asimilaciju. Tu je toliko tih čefura koji uopće ne znaju slovenski. Znaju reći 'doviđenja' i 'bok' i 'malo točeno' i 'jedne cigarete' i 'molim' i 'hvala' i 'trgovina' i još koju riječ i ništa drugo.« (Peti - Stantić, Pogačnik 2009: 116.)

Pričakovali bi, da so imeli prevajalci težave predvsem s prenašanjem »tipično« čefurskega besedišča in skladenjskih vzorcev, vendar je analiza pokazala, da so težave pravzaprav drugje, in sicer ne v prenašanju fužinskega sociolekta, temveč v prenašanju pomenov splošnih slovenskih slengovskih izrazov, na primer pri slengovski rabi prislova *itak*. *Slovar slovenskega knjižnega jezika* prislov *itak* definira takole: **itak** in **itak** prisl.: 1. navadno v zvezi z že *poudarja dejstvo, ki je že znano brez nadaljnjih podatkov; tako in tako*: toča je uničila že itak revne posevke // v vezniški rabi za *poudarjanje dejstva, ki brez nadaljnjih podatkov utemeljuje sklep*: ostani še, vlak si itak zamudil / ne bom je predstavljal, saj jo itak poznate; 2. zastar., v vezniški rabi *kljub temu, vendar*: bila je bogata, itak ni mogla dobiti ženina, v slengu pa se uporablja predvsem v naslednjih pomenih: A: A si ga videla? B: Itak. v pomenu *Seveda*. A: Naredi to. B: Itak. v pomenu *Bom*. A: Sploh ga nisem videl. B: Ja, itak. v pomenu *Ne verjamem ti, nakladaš*. A: Sploh ga nisem videl. B: Itak. v pomenu *Verjamem ti*.

V romanu *Čefurji raus!* je prislov itak zelo frekventen in najmanjkrat je uporabljen v pomenu tako ali tako (kar izraža hrvaški, bosanski in srbski prislov *ionako*), v prevodih pa zelo pogosto ravno v tem pomenu.

1. Njih itak skoraj nikoli ni doma, ker letajo nonstop nekam. (Vojnović 2008: 68.)

Njih ionako skoro nikad nema kod kuće jer non-stop nekamo letaju. (Peti - Stantić, Pogačnik 2009: 58.)

Ionako ih skoro nikad nema kući, jer non-stop negdje furaju. (Burić 2009: 70.)

Njih nikada ionako nema kod kuće, jer non-stop negde zuje. (Ristović 2009: 72.)

2. In potem so tu naše komšije, itak da čefurji, ki živijo zraven nas [...] (Vojnović 2008: 68.)

I onda so tu naše komšije Ristići, ionako čefuri, koji žive pored nas [...] (Burić 2009: 71.)

3. Čuo Bole, da sem bil na policiji, pa je prišel malo vprašat. Saj ne direkt, prišel je on, ker neki kao ne ve, kdaj je sestanek hišnega sveta, pa neke buče, a itak da vsi vemo, da je prišel prečekirat, kaj se je dogajalo z mano. (Vojnović 2008: 69.)

Čuo Bole da sam bio na policiji pa je došao malo ispitati. Ne direktno, došao je on jer nešto kao ne zna, kad je sastanak kućnog savjeta i neke gluposti, ali ionako svi znamo da je došao pročekirati što se događalo sa mnom. (Peti - Stantić, Pogačnik 2009: 59.)

Čuo Bole da sam bio u policiji, pa se došao raspitati. Ne baš direktno, on je došao jer kao ne zna kad je sastanak kućnog savjeta, neki lavori, a ionako svi znamo da je došao prečekirati šta se to sa mnomo događalo. (Burić 2009: 71.)

4. To je pa od vsega zdaj itak najbolj važno. (Vojnović 2008: 71.)

To je od svega sad ionako najvažnije. (Peti - Stantić, Pogačnik 2009: 60.)

5. Mečka od Mirsada itak smrdi po kurčevih smrekcah. (Vojnović 2008: 96.)

Mirsadova mečka i tako smrdi po kurčevim borićima. (Peti - Stantić, Pogačnik 2009: 81.)

Mersadova mečka ionako smrdi po kurčevim šišarikama. (Burić 2009: 99.)

6. Itak se ne moremo pogovarjat, ker se vse trese, ker muzika tako nabija, da vse hrešči. (Vojnović 2008: 96.)

Ionako ne možemo razgovarati zato što se sve trese i zato što muzika tako trešti da sve puca. (Peti - Stantić, Pogačnik 2009: 81.)

Razgovor se ionako ne čuje jer se sve trese, jer muzika tako grmi, da sve trešti. (Burić 2009: 99.)

Ionako ne možemo da pričamo jer muzika tako trešti i gruva da se sve trese. (Ristović 2009: 102.)

7. A itak, da ne bo povedal. Ni on od velikih govorcev. (Vojnović 2008: 98.)

A ionako neće reći. Nije on veliki govornik. (Burić 2009: 102.)

Podobno opazimo tudi pri prevedkih dveh »šolskih« slengovskih izrazov, in sicer besede *slovarca* (učiteljica slovenščine) in besede *avtomat* (avtomatsko ponavljanje letnika, če ima učeneč zaključene štiri negativne ocene).

1. [...] pa ko ti slovarca pred celim klasom najavi, da v eseju uporabljaš hrvatizme. (Vojnović 2008: 96.)

[...] pa kad ti slovarca pred čitavim razredom najavi da u eseju upotrebljavaš hrvatizme. (Burić 2009: 100.)¹¹

2. Ona dobro ve, da imam že tri zabetonirane šute in da me zdaj lahko jebe z avtomatom. (Vojnović 2008: 124.)

Ona dobro zna da ja već imam tri zabetonirana kolca i da me sada može jebati avtomatom. (Peti - Stantić, Pogačnik 2009: 106.)

Ona dobro zna da već imam tri zabetonirana keca i da me sad može jebat sa avtomatom. (Burić 2009: 127.)

Dobro zna da već imam tri zabetonirana keca i sada može da me jebe. (Ristović 2009: 131.)¹²

---

¹¹ Poleg izraza *slovarca*, ki bosanskemu bralcu ne pove nič, je vprašljiv tudi izraz *esej*, saj se v BiH za šolski esej uporablja izraz *sastav*.

¹² Prevajalka se je odločila za izpust, ki pa ne funkcioniira, saj ni logične povezave med stavkoma.

3 Še sreča, da je slovenščina (južno)slovanski jezik

Teza, da je bil najtrši prevajalski oreh pri prevajanju romana *Čefurji raus!* v druge južnoslovsanske jezike govornica Fužin oziroma priseljenski socielekt, se je pri analiziranju hrvaškega, bosanskega in srbskega prevoda podrla. Prevajalci so se pri jezikovnem slikanju znašli različno, bosanski in srbski prevod sta na primer ohranila bralcem razumljiv delež »slovenskosti« v jeziku dialogov in s citatnimi prevedki ter tako skušala prenesti jezikovno mimetičnost izvornika, v hrvaškem prevodu tega ni. Najtrši oreh je bil pravzaprav prevod jezika pripovedi, ki je v manjši meri fužinski socielekt in v večji vrsta ljubljanskega slenga. Jezik pripovedi je v hrvaškem prevodu minimalno slengovsko obarvan, v srbskem precej bolj, bosanski prevod pa v tem sloju romana vsebuje tudi neustaljene slengizme.

Dejstvo, da so jezik izvornika in ciljni jezik sorodni jeziki, je v primeru prevodov romana *Čefurji raus!* po eni strani olajševalna okoliščina, po drugi pa oteževalna. Kaj pa pri razumevanju (tudi recepciji) izvornika v slovenskem jezikovnem okolju? Itak.

Viri in literatura

- GROSMAN, Meta idr., 1997: *Književni prevod*. Ljubljana: ZIFF.
- SKUBIC E., Andrej, 2005: *Obrazi jezika*. Ljubljana: Študentska založba.
- SKUBIC E., Andrej, 2006: Načini umeščanja socielektov v diskurz slovsanske literature. Novak Popov, Irena (ur.): *Mesto in meščani v slovsanskem jeziku, literaturi in kulturi*. 42. seminar slovsanskega jezika, literature in kulture. Ljubljana: Center za slovsanščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovsanistiko Filozofske fakultete. 35–45.
- STABEJ, Marko, 2009: *Almanah Prešernove nagrade*. www.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/Podrocja/Preseren/Almanah_Presernove_nagrade.pdf
- STRSOGLAVEC, Đurđa, 2009: *Zakaj je voditeljica v trenerki čisto druga* oziroma ali (oblečeno) telo naredi čefurja? Pezdirc Bartol, Mateja (ur.). *Telo v slovsanskem jeziku, literaturi in kulturi*. 45. seminar slovsanskega jezika, literature in kulture. Ljubljana: Center za slovsanščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovsanistiko Filozofske fakultete. 85–91.
- VOJNOVIĆ, Goran, 2008: *Čefurji raus!* Ljubljana: Študentska založba.
- VOJNOVIĆ, Goran, 2009: *Čefuri napolje!* (Prevedel Ahmed Burić.) Sarajevo: VBZ (Zbirka Ambrozija).
- VOJNOVIĆ, Goran, 2009: *Čefuri raus!* (Prevedli Anita Peti - Stantić, Jagna Pogačnik.) Zagreb: Europapress holding in Novi Liber.
- VOJNOVIĆ, Goran, 2009: *Južnjaci, marš!* (Prevedla Ana Ristović.) Beograd: Rende (Zbirka Ledolomac).
- ZORKO, Urban, 2008: Vodič po vesti neke večine. Vojnović, Goran: *Čefurji raus!* Ljubljana: Študentska založba.